

Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarında toplumsal cinsiyet algısının incelenmesi

Buse Melis Emeksiz¹, Döndü Neslihan Bay²

¹Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, ²Eskişehir Osmangazi Üniversitesi

Öz

Toplumsal cinsiyet kavramı, bireyin yaşamının tüm gelişim alanlarında etkilidir. Doğumdan itibaren bu kavrama dair algılarımız şekillenmeye başlar. Algıların oluşumunda etkili olan etmenlerin başında; aile ve okul gelmektedir. Çocukluk yıllarında maruz kalınan olgu ve olaylar toplumsal cinsiyete dair algıların şekillenmesinde oldukça etkilidir. Bir çocuğun okul öncesi yıllarında en fazla vakit geçirdiği etkinlik ise oyundur. Dolayısıyla oyunların içerdiği öğeler, çocukların toplumsal cinsiyet algılarının şekillenmesinde oldukça fazla etkili denilebilir. Bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarındaki toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesidir. Araştırmanın çalışma grubu amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemine göre belirlenmiştir. Belirlenen çalışma grubu Eskişehir ilindeki bir bağımsız anaokulunda iki ayrı sınıfta öğrenim gören 30 çocuktan oluşmaktadır. Araştırmada verilerin toplanmasında nitel araştırma veri toplama yöntemlerinden olan gözlem ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Görüşmeler her bir çocukla yüz yüze ve 15' er dakikalık sürelerde gerçekleştirilmiştir. Her iki sınıf oyun zaman diliminde ayrı ayrı 6'şar saat gözlemlenmiştir. Elde edilen veriler doküman haline getirilmiş ve betimsel analiz yöntemi ile temalar ve alt temalar oluşturularak analiz edilmiştir. Araştırma sonucunda çocukların oyunlarda; oyun kuralları ve rol/karakter tercihlerinde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına sahip olmadıkları; ancak oyuncak/materyal tercihlerinde kalıp yargılarına sahip oldukları belirlenmiştir. Oyuncak tercihi yönünden bakıldığında; kız çocuklarının en fazla bebeklerle oynamayı, erkek çocuklarının ise kamyon gibi araba türünde oyuncaklarla oynamayı tercih ettiklerinin gözlenmiş olması nedeniyle toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına sahip oldukları görülmüştür. Oyunlardaki rol tercihlerinde bakıldığında ise; erkek çocuklarının bulaşık yıkama rolünü en fazla tercih etmiş olması; meslek seçiminde ise kız çocuklarının polislik mesleğini en fazla tercih etmiş olması toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının dışında belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Okul öncesi, çocuk oyunları, çocuk, toplumsal cinsiyet, oyuncak.

Research of gender perception in preschool children's games

ABSTRACT

The concept of gender is effective in all developmental areas of an individual's life. From birth, our perceptions of this concept begin to take shape. In the beginning, the factors that are effective in the formation of perceptions; are family and school. Facts and events experienced in childhood are very effective in shaping perceptions of gender. Play is the activity that a child spends the most time in during the preschool years. Therefore, it can be said that the elements of the games are very effective in shaping children's perceptions of gender. This research aims to examine the gender perceptions of preschool children in their games. The study group of the research was determined according to the easily accessible sampling method, which is one of the purposeful sampling methods. The determined study group consists of 30 children studying in two separate classes in an independent kindergarten in Eskişehir. Observation and interview methods, which are qualitative research data collection methods, were used to collect data in the research. Interviews were conducted face-to-face with each child for 15 minutes. Each class was observed for 6 hours separately in the game time zone. The obtained data were documented and analyzed by creating themes and sub-themes with the descriptive analysis method. As a result of the research, children's games; do not have gender stereotypes in in-game rules and role/character preferences; however, it has been determined that they have stereotypes in their toy/material preferences. In terms of toy preference; it has been observed that girls mostly prefer to play with dolls and boys prefer to play with cars such as trucks, so they have gender stereotypes. Looking at the role preferences in the games; boys mostly preferred the dishwashing role; in the choice of profession, the fact that girls preferred the police profession the most was determined outside the gender stereotypes.

Key Words: Preschool, children's games, gender, child, toy.

Yazara ait bilgiler:

¹ Öğrenci, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, melisemeksiz@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-1783-4058

² Doç. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, bayneslihan@gmail.com, ORCID No: 0000-0002-2656-0458

Atıf için;

Emeksiz, B. M. & Bay, D. N. (2022). Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarında toplumsal cinsiyet algısının incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Türk Dünyası Uygulama ve Araştırma Merkezi (ESTÜDAM) Eğitim Dergisi*, 7(2), 29-61.

Giriş

Cinsiyet, toplumda kadın ve erkek olarak yer alan iki unsuru biyolojik olarak birbirinden ayıran ögeler bütünüdür (Özkar, 2021, s. 1). Toplumsal cinsiyet; içinde yaşanılan toplum tarafından kadın ile erkek rollerine ilişkin doğru kabul edilen davranış ve tutumlar bütünüdür (Alesina, Guilano ve Nunn, 2013, s. 501). Yani cinsiyet doğuştan gelen özellikleri kapsarken; toplumsal cinsiyet sonradan kişiye atfedilen özellikleri barındırır (Kara Aliş, 2020, s. 18). Toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenim süreci 18. aydan itibaren başlamaktadır. Buna örnek olarak 18-24 aylık bebeklerle gerçekleştirilen bir araştırmada, kullanılan nesnelere çekiç, tahta gibi nesnelere erkek bebeklerle ilişkilendirildiği gözlemlenmiştir (Halim, Ruble, Tamis-Le Monda, Shrout ve Amodio, 2017, s. 871). Bu durum toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algıların erken yaşlardan itibaren gözlenebileceğini göstermektedir.

Toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algının okul öncesi dönemde daha iyi anlaşılabilmesinde çocukların oyunları, anahtar bir role sahiptir. Oyun, çocukların kendilerine dair birçok ögeyi ortaya koymalarına yardımcı olan en etkili ifade etme biçimidir. Oyunda; duygular, düşünceler, akıl yürütme biçimleri ve gözlemlere ilişkin birçok unsur görülebilir (Kocabaş, 2018, s. 24). İçerdiği dinamikler(oyuncak, rol, kural vb.), çocukların özellikle de toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algılarını ortaya koymakta yardımcı olabilecek öğelerdir (Menekşe, 2019, s. 22). Okul öncesi dönem çocuk oyunlarında tercih edilen rol ve oyun kurallarının toplumsal cinsiyet rolü algısı ile ilişkisini ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Oyuncak seçimi ve toplumsal cinsiyet rollerinin ilişkisine yönelik ise; Özkar'ın (2020) yaptığı araştırmada kız çocuklarının daha çok evcilik ve bebek gibi feminen oyuncaklara yönelmesi; erkek çocuklarının ise tamirat aletleri, araba gibi daha maskülen oyuncaklara yönelmesi örnek olarak verilebilir Bu araştırmada da çocukların toplumsal cinsiyet algıları oyun davranışları ve tercihleri üzerinden incelenmeye çalışılmıştır.

Toplumsal cinsiyet kavramı

Toplumsal cinsiyet, biyolojik cinsiyet oluşumlarına paralel olarak toplum ve kültürün kadınlık ve erkeklik olarak oluşturduğu rolleri içeren bir kavramdır (Lie, 2002; s. 382). Bir başka ifadeyle bir kadın ve bir erkeğin toplumun beklentilerine göre nasıl davranması, nasıl düşünmesi, nasıl giyinmesi gerektiğini içeren algılar bütünüdür (Karaçıl, 2020; s. 11). Her toplum ve kültür; bireyin biyolojik cinsiyetine göre "normal" olarak adlandırdığı algılara sahiptir. Bu algılar çoğunlukla "sosyo-kültürel değerler" olarak adlandırılırlar. Butler, bu konuyu şu şekilde açıklamaktadır; "Biyolojik cinsiyet doğuştan vardır fakat toplumsal cinsiyeti bize kültür inşa eder. Bu yüzden biyoloji değil, içine doğduğumuz kültür kaderimizdir ve bu kültür içerisinde toplumsal cinsiyet, yaratılışını ve gelişimini devamlı olarak görünmez bir şekilde sürdürür" (Özdoyran, 2020; s. 1034).

Kültürün, toplumsal cinsiyet kavramlarına dönük algıyı şekillendirmesi elbette ki toplum içerisinde yer alan küçükten büyüğe tüm bireyleri etkilemektedir. Çocuklar, içinde yaşadıkları kültürün uygun gördüğü tutum, davranış ve rolleri benimseyerek büyüyorlar (Çete, 2021; s. 10). Bu büyüme sürecinde etkisi fazla olan birkaç unsur yer almaktadır. Literatürde yapılan çalışmalara bakıldığında en fazla etkinin aile olduğu ortaya koyulmuştur (Karaçil, 2020; s.18). Çünkü aile bireyin hayatla ilişki kurduğu ve öğrenmelerinin temelini gerçekleştirdiği ilk çevredir. Bu yüzden çocuk, toplumsal cinsiyet rollerine dair ilk izlenimlerini anne-baba ve diğer aile üyelerinden edinir (Çete, 2021; s. 11). Çocuğun çevresinden elde ettiği bu izlenimlere ek olarak ailenin çocuktan toplumsal cinsiyet rollerine uygun davranmasını beklemesi de onu kalıp davranış, düşünce vb. biçimleri sergilemeye yöneltir. Eğer ki beklenen şekilde hareket etmezse aile tarafından bu tutumları kültür açısından tanımlanan “normale” göre düzeltilmesine dair dönütler alır (Bayramoğlu, 2015; s. 43). Ailenin yaşamı algılayış biçimlerini ve hayattan beklentilerini; davranışlarını, düşünme biçimlerini ve doğru-yanlış olarak kabul ettikleri davranışları ise toplumsal cinsiyet konusunda eğitilmiş ve duyarlı olmaları şekillendirmektedir. Çocuğun toplumsal cinsiyet kalıplarına uygun davranmasının doğru olduğunu düşünmeleri ile ebeveynlerinin bu özellikleri arasında negatif bir korelasyon vardır (Topal, 2012; s. 21).

Toplumsal cinsiyetin okul öncesi dönem (3-6 Yaş) çocuklarında kuramsal gelişimi

Bilişsel gelişim kuramı, toplumsal cinsiyet rollerinin bireyde oluşumuna dair birçok kuramcının fikirlerinin sentezinden oluşan bir temel oluşturmuş ve bunu da alan yazına sunmuştur. Bu kuramcılar arasında en çok öne çıkan ise Piaget'dir. Piaget' e göre toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algı sürecinin başlangıcı bilişsel gelişimin evrensel ilkelerini kapsamaktadır. Bu evrensel ilkelere göre çocuklar önce cinsiyet kavramını, daha sonra kendi cinsiyetlerini en son aşamada ise çevrelerindeki bireylerin cinsiyetlerini öğrenirler. (Vargel Pehlivan, 2017; s. 505). Bu süreç içerisinde ise en çok bilişsel tutarsızlığa vurgu yapılmıştır. İnsan, çevresini zihninde oluşturduğu şemasal düzenle tanımaya ve kavramaya başlar. Bu şemalarda ve aralarındaki bağlantıda bir tutarsızlık olursa birey, bu tutarsızlığı dengeye oturtmaya yönelir. Çünkü çevresindeki kavram ve durumları anlamlandırması kişinin uyum sağlamasında öncül koşullardandır. Erken gelişim dönemindeki bireyin cinsiyete dair bilişsel şemaları oluşturması adına ilk olarak kendi kimliğini nitelendirmeye dönük davranışlar sergilemesiyle başlar. Daha sonra çevresindeki bireylerin cinsiyetine dair şemalar oluşturur. Bilişsel gelişim kuramı öncüsü Piaget, tüm bu duruma temel oluşturan sürecin ise bilişsel tutarsızlığı sağlamaya dönük düşünsel eylemler olduğunu savunur (Bozer, 2021; s. 11).

Ahlak gelişimi kuramcısı Kohlberg ise toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tezini hem Piaget' nin bilişsel gelişim kuramını hem de kendi ahlak gelişim kuramını temel alarak açıklamıştır. Kohlberg' e göre erken gelişim dönemindeki çocuk toplumsal cinsiyet rollerini 'dişil ve eril' algılayışına göre şekillenmektedir. (Ertan, 2002; s. 53). Üç yaşlarına kadar bir birey ilk olarak çevresindeki kişilerin

cinsiyet kavramını nasıl ortaya koyduklarını gözlemler ve dişil ve eril olguların davranışsal olarak neleri temsil ettiğini zihninde eşleştirir. Örneğin; annenin evi temizleyen, babanın ise araba yıkayan kişi olduğunu keşfeder. Cinsiyet kavramını bu şekilde zihninde kavramlaştırdıktan sonra ise artık üç yaşına geldiğinde kendi cinsiyetinin farkına varır ve kendi cinsiyetine göre toplumca belirlenmiş oyuncaklarla oynamayı tercih eder. Ancak cinsiyetin değişmezliğini tam anlamıyla kavrayamamıştır (Çete, 2021; s. 26). Kohlberge' e göre erkek çocuğunun anne olabileceğine dair söylemler de bulunabilmesi bu değişmezliğini zihinsel anlamda içselleştirmediğini ortaya koyar. Çocuk dört yaşına geldiğinde ise cinsiyetin değişmezliğini kavrar ve kendi cinsiyetindeki ebeveyni taklit etmeye dönük davranışlar sergiler. Bu yaş, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargıların en çok etki ettiği görülen dönem olarak ortaya koyulmuştur. Kohlberg' e göre cinsiyete ilişkin kalıp davranışların taklidi okul öncesi dönem boyunca devam eder. Sekiz yaşında ise bu taklit sona ermektedir (Ekşi, 2017; s. 17). Her ne kadar Piaget' in kuramını temel alsada Kohlberg'in toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin görüşleri oldukça fazla eleştirilmiştir. Bunun en büyük sebebi ise kuramını erkek çocukları üzerinden oluşturmasıdır. Kız çocuklarının ise kendilerine cinsiyet davranışlarını örnek alma yolunda gözlemleyeceği ve taklit edeceği bir rol model bulma konusunda daha büyük ikilem yaşadığı gözlemlenmiştir. Bu ikilem ise dişil rol modeli seçerse toplumsal bağlamın neredeyse her noktasında güçten mahrum kalacağı ve dişil rol modelini bütünüyle içselleştirememesi halinde ise toplum tarafından ayrıştırılacağıdır. Ancak Kohlberg, cinsiyet rollerinin oluşumu ve erken çocukluk döneminde içselleştirilme sürecini oldukça net ve sınırları hayli keskin bir şekilde ele alınmıştır. Gillian ve Segal ise Kohlberg' in bu kuramına tamamen karşı çıkmasalar da cinsiyet rollerine ilişkin algı oluşumunun bireylerde bir belirsizlik oluşturacağını ve bunun soyut anlamda ele alınması için daha yüksek ahlak gelişimi aşamalarında netleşebileceğini savunurlar. (Segal, 1990, akt. Ertan, 2002; s. 12).

Sosyal öğrenme kuramı, toplumsal öğrenmelere cinsiyet rollerini de dahil eder. Toplumda örtük veya açık olarak karşılaşılan durumlar, söylemler veya başka davranışlar toplumsal cinsiyet rollerini içerebilir. Küpe takan kız çocuğunun sözlü pekiştireçlerle ödüllendirilmesi veya erkek çocuğuna erkeklerin giyeceği kıyafetlerin öğretilmesi toplumsal cinsiyete dahil olmakla beraber, sosyal öğrenme yoluyla gerçekleşen durumlardır (Vargel Pehlivan, 2017; s. 505). Sosyal öğrenme kuramı modellerden hareket alır. İlk modellerimiz ise anne veya babadır (Aydın, 2016, s.56). Onların davranışlarının örnek alınıp uygulanması sonucunda toplumsal cinsiyetin toplumsal boyutu ortaya çıkar.

Toplumsal cinsiyeti ele alan toplumsal cinsiyet şema kuramı, diğer kuramlara göre günümüze daha yakın bir zamanda ortaya çıkmıştır. Öncüsü olan Sandra Bem, toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıp yargılara sahip olan bir toplumda, toplumsal cinsiyet şemalarında kalıp yargıları içermeyen zihinsel gelişime sahip çocukların yetiştirilmesinin zor, fakat imkansız olmadığını savunmuştur. Burada

kuramın temelini oluşturan cinsiyet şemalarında en büyük etkinin ebeveynler olduğunu da eklemiştir (Bozer, 2021; s. 14).

Bem, toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılarına sahip olmayan çocukların yetiştirilebilmesine dair iki stratejiden söz etmiştir. Birinci strateji; ebeveynlerin kadın ve erkek cinsiyet farkını, kültürün bu cinsiyetlere yüklediği anlamı için içerisine katmadan çocuklara sunmasını içerir. İki cinsiyet arasındaki farkı biyolojik farklılıklar üzerinden anlatmalarının, daha doğru bir cinsiyet şeması oluşabileceğine dair yardımcı olabileceğini savunmuştur. (Bozer, 2021; s. 16). İkinci stratejide ebeveynlerin, çocukların cinsiyetlere ilişkin kültürel bir yorumla karşılaştıklarında bunu direkt kabul etmelerinden önce, bunları yorumlayacakları alternatif şemalar oluşturmalarında yardımcı olmalarını içerir. Bu strateji çocuğun insanlar arası farklılıkların cinsiyetten değil, kendi karakterlerinden dolayı oluşabileceğine dair bir şema oluşturmada yardımcı olabilir. (Çete, 2021; s. 27). Böylece çocuklar daha sağlıklı cinsiyet şemalara sahip olabilirler.

Toplumsal cinsiyet algısında oyunun önemi

Oyun; çocuğu hayata hazırlayan, beceriler kazanmasını sağlayan, tüm gelişim alanlarına destek olan eğitici bir unsurdur (Kocabaş, 2018; s. 17). Oyun, içerdiği unsurlar açısından oldukça geniş bir kapsama sahiptir. Oyunun tanımlarında kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tanımların da yer aldığı saptanmıştır. Buna örnek olarak Jordan'ın (2003) yaptığı çalışmada oyunun çocuğun yaşadığı kültürde neyin doğru olduğunu öğrenmesinde aracı olarak nitelendirilmesi verilebilir. Oyuna dair yapılan benzer tanımlar, çocukların eğitim-öğretim kapsamında dahi kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerini dolaylı olarak öğrenmelerine kapı aralamış olduğunu göstermektedir. Bu tür tanımların dışında oyunu çocuğa kültürde neyin doğru olduğunu öğretmekten ziyade, çocuğun kültürdeki doğruları nasıl öğrendiğini yansıttığı bir araç olduğunu öne süren tanımlar da alan yazında yer almaktadır (Stagnitti ve Swindells, 2006; s. 315).

Oyunun dinamiğini etkileyen birçok öge vardır. Bunlar arasında en çok öne çıkan ise oyuna dahil edilen oyuncaklardır (Arıkan ve Karaca, 2004; s. 2). Oyuncak; oyun içerisinde çocuğun ne anlatmak istediği, kendisinde ve zihninde olanları ne ile anlatmak istediğini en net şekilde ortaya koymayı sağlayan araçtır (Menekşe, 2019; s. 7). Bu noktada; toplumsal cinsiyete dair çocuğun zihninde yer alan ve öğrendiği kalıpların da oyuncakla temsil edilmesi ön görülebilecek bir durumdur. Çocuğun okul öncesi eğitim almadan önce aile içerisindeyken tercih ettiği oyuncakların yapısı ve özellikleri önemlidir. Ebeveynler tarafından doğumdan itibaren kız çocuklarına daha açık ve canlı tonlardaki renkleri olan, erkek çocuklarına ise daha koyu tonlarda renklere sahip olan oyuncakların alınması; benzer şekilde kız çocuklarına oyuncak bebek, mutfak eşyaları gibi oyuncaklar alınırken erkek

çocuklarına da araba, tamirat malzemeleri gibi daha maskülen yapıda oyuncaklar alındığı görülmüştür (Özkar, 2020; s. 50).

Toplumsal cinsiyet kalıpları oyun kuralları ve oyundaki rol/karakter açısından ele alındığında ise; ülkemizde yapılan araştırmaların oldukça sınırlı olduğu görülmüştür. Oysaki toplumsal cinsiyet algılarının anlaşılabilmesinde önemli görülmektedir. Örneğin kız çocuklarının neden futbol oynamadığına dair yapılan bir çalışmada; futbolun kızlar için uygun olmadığı, çünkü kız çocuklarının narin ve kırılgan olarak nitelendirildiği, bu oyun için yeteri kadar güçlü olmadıklarına dair görüşlere ulaşılmıştır. Futbol erkek çocukları açısından ele alındığında ise dikkat çeken sonuç, bu oyunu oynamayan erkek çocukları ile alay edildiği ve dışlanmaya maruz kalmaları olmuştur (Clark ve Paetcher, 2007; s. 274).

Araştırmanın amacı

Bu araştırmanın genel amacı, okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarındaki toplumsal cinsiyet algılarının incelenmesidir.

1. Okul öncesi dönem çocuklarının oyun tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısı nasıldır?
2. Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarındaki oyuncak tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısı nasıldır?
3. Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlardaki rol/karakter tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısı nasıldır?
4. Okul öncesi dönem çocuklarının oyun kuralı tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısı nasıldır?

Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışmada okul öncesi dönem çocuk oyunlarında toplumsal cinsiyet algısının belirlenmesine yönelik bir durum tespiti yapılmaya çalışılmıştır. Durum çalışması; belirli bir duruma ilişkin etkenlerin bütüncül bir şekilde ele alınması, bu etkenlerin ilgili durumu nasıl etkiledikleri ve ilgili durumdan nasıl etkilendikleri üzerine odaklı bir desendir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 70). Bu çalışmada da çocukları derinlemesine inceleme yapmaya fırsat tanıyan gözlem ve görüşmeler yapılarak çocukların toplumsal cinsiyet algıları bütüncül bir şekilde ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Mevcut araştırmanın çalışma grubunu Eskişehir ili merkez ilçelerinde bulunan bir bağımsız anaokulu eğitim gören 30 çocuk oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubu belirlenirken olasılığı bilinmeyen örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi; araştırmacının veri toplaması için yakın ve ulaşılabilir olan birimlerin

örneklem olarak seçildiği bir yöntemdir ve araştırmaya hız ve pratiklik kazandırmaktadır. (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 121). Tablo 1’de çalışma gurubunun demografik bilgileri verilmiştir.

Tablo 1. Çocukların cinsiyet ve okula gitme zamanları dağılımı

	Sabah		Öğle		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
Kız	12	75	6	43	18	60
Erkek	4	25	8	57	12	40
Toplam	16	100	14	100	30	100

Tablo 1’ de görüldüğü şekliyle sabah grubunda toplam 16 çocuk vardır. 16 çocuktan 4’ü erkek çocuğu, 12’si ise kız çocuğudur. Öğle grubunda ise toplam 14 çocuk bulunmaktadır. 14 çocuktan 6’sı kız çocuğu, 8’ i erkek çocuğudur. Her iki sınıftaki çocuk sayısının toplamı ise 30’dur.

Verilerin toplanması

Okul öncesi eğitim alan çocukların oyunlarında toplumsal cinsiyet algılarının incelendiği bu araştırmada, verilerin toplanmasında gözlem ve görüşme yöntemleri kullanılmıştır. Gözlem, herhangi bir ortamda oluşan davranışları ayrıntılı olarak ortaya koymak amacıyla kullanılan ve sistematik bir şekilde yapılan nitel veri toplama yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 173). Birçok veri toplama yönteminde veriler doğrudan asıl kaynaktan elde edilemeyebilir fakat gözlemde araştırmacı bir davranışa dair doğrudan birincil kaynaktan veri toplayabilir (Robson, 2017, s. 367). Bu araştırmada da doğrudan çocuklar gözlemlenerek toplumsal cinsiyet algıları belirlenmeye çalışılmıştır. Gözlemden elde edilen verilerin kaydı için “açık uçlu gözlem formu” kullanılmıştır. Gözlem süreci araştırmacılar tarafından ayrıntılı olarak betimlenmiştir. Gözlemler günlük eğitim akışı içinde yer alan ve bir saat zaman ayrılan oyun zamanında gerçekleştirilmiştir. Her sınıf altı oyun zamanı olmak üzere altışar saat gözlenmiş, toplamda iki sınıf için 12 saat gözlem yapılmıştır. Gözlem sürecinde araştırmacı “katılımcı olmayan gözlemci” konumunda olmuştur. Katılımcı olmayan gözlemci, dışarıdan hiçbir etki etmeden gözlemi gerçekleştiren kişi konumunda olan gözlemci türüdür (Robson, 2017, s. 312).

Araştırmada tercih edilen bir diğer veri toplama aracı ise görüşmedir. Görüşme; bir amaç doğrultusunda soru sorma ve yanıtlanmaya dayalı etkileşim temelli bir iletişim sürecidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 127). Bu araştırmada okul öncesi dönem çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarının belirlenmesi için görüşme yapılmıştır. Araştırmacılar tarafından yarı yapılandırılmış görüşme formu oluşturulmuş ve görüşme formunun iki alan uzmanından görüş alınarak kapsam geçerliği yapılmıştır. Görüşme formundan yer alan 4 soru, araştırmanın 4 alt amaç sorusu esas alınarak oluşturulmuştur. Her bir görüşme sorusunun altında çocuklar tarafından seçilmesi için görseller yer almaktadır. Çocuklar her alt boyutta birden fazla görsel seçme hakkına sahiptirler.

Araştırmada veri toplama sürecinde kullanılan görüşme formu görsellerine ait bilgiler Tablo 2' de açıklanmıştır.

Tablo.2. Araştırmada kullanılan görsellerin bilgileri

Görseller	Görsel bilgileri	Görseller	Görsel bilgileri
	Araba ile oynayan bir kız çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır		Doktor seti ile oynayan erkek çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.
	Bloklarla oynayan erkek çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.		Futbol oynayan erkek çocuklarıdır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.
	Robotlarla oynayan bir kız çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.		Bebeklerle oynayan erkek çocuğu ve arabalarla oynayan kız çocuğudur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.
	Robotlarla oynayan bir kız çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır		Robotla oynayan kız çocuğudur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.
	Oyuncak bebek ile oynayan erkek çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır		Arabalarla oynayan kız ve erkek çocuğudur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.
	Kamyonla oynayan kız çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır		Bulaşık yıkayıp yemek yapan erkek çocuğudur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.

Tablo.2. Devamı...

Dış mekân oyunu oynayan çocuklardır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.

Bulaşık yıkayan erkek çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.

Oyuncak bebeklerle oynayan erkek çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.

Süpürme görevi olan erkek çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.

Dış mekân oyunu oynayan çocuklardır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.

Bebekle ilgilenen erkek çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.

Oyuncak bebettir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.

Çamaşır yıkama görevini yapan erkek çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.

Dramatik oyun merkezi materyallerinden yiyecek ve mutfak araç gereçleridir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.

Erkek aşçıdır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.

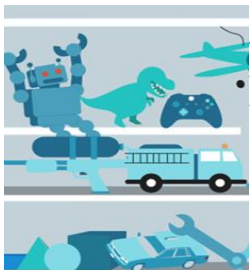

Araba ve türleridir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.

Kadın polistir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.

Tablo.2. Devamı...

	<p>Hayvan figürleridir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.</p>		<p>Erkek hemşiredir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.</p>
	<p>mutfak araç gereçlerini kullanan erkek çocuk. toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.</p>		<p>Kadın inşaat çalışanıdır. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.</p>
	<p>Tamir aletlerini kullanan kız çocuktur. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.</p>		<p>Erkek kuafördür. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.</p>
	<p>Robot ve blok merkezi materyalleridir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.</p>		<p>Oyunlarda kız çocuklarına öncelik tanınmasını ifade eden görseldir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.</p>
	<p>Kız ve erkek çocuklarının birlikte oynadığı görseldir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.</p>		<p>Kız ve erkek çocuklarının birlikte oynadığı görseldir. Toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmamaktadır.</p>

Uzman görüşleri doğrultusunda düzenlenen görüşme formu ile görüşmeler her bir çocukla ortalama 15 dakika yüz yüze yapılmıştır. Görüşme verilerinin güvenilir bir şekilde kaydedilmesi için iki yöntem vardır. Bunlar; ses kaydı ve not almadır (Robson, 2017, s. 313). Bu araştırmada görüşme sırasında not alma yöntemi tercih edilmiştir.

Verilerin analizi

Araştırmada nitel veri analiz yöntemlerinden "betimsel analiz" kullanılmıştır. Betimsel analiz, elde edilen verilerin daha önceden araştırma sorularından yola çıkılarak belirlenen ya da görüşme ve gözlem yöntemlerinde kullanılan sorular dikkate alınarak belirlenen temalara göre analizinin

yapılmasını içerir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 244). Bu analizde en sık kullanılan raporlama yöntemi elde edilen verilerin doğrudan aktarılmasıdır. Raporlama sürecinde katılımcılar kod ad (K1, M1 vb.) şeklinde ifade edilir (Şen ve Yıldırım, 2021, s. 450). Araştırmada betimsel analiz yöntemi tercih edilerek gözlem ve görüşmelerden elde edilen veriler toplumsal cinsiyet algısı başlığı altında tema ve kategoriler belirlenerek ortaya konulmuştur.

Araştırmada verilerin analizi alt amaç sorularına göre 4 aşamada kategorilendirilmiştir. İlk aşamada çocuk oyunlarında toplumsal cinsiyetin “oyun, oyuncak seçimi, rol seçimi ve oyun kuralları” kategorileri ile betimsel analiz için bir çerçeve oluşturulmuştur. İkinci aşamada ise yapılan gözlem ve görüşmeler sonucunda elde edilen verilerle birlikte ilk aşamada belirlenen ana kategoriler alt boyutlarda kavramsal olarak kodlanmıştır. Üçüncü aşamada; bir önceki aşamada kodlanan kavramlar arasından daha net tanımlamalar yapılarak temaların sınırları netleştirilmiştir. Son ve dördüncü aşamada ise elde edilen bu temalar birbirleri ile anlamlı bir şekilde ilişkilendirilerek bulgular yorumlanmış ve ilgili çıkarımlarda bulunulmuştur.

Geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları

Yapılan araştırmada görüşme sorularının kapsam geçerliliğinin sağlanması için iki alan uzmanından uzman görüşü alınmıştır. Araştırmalarda betimsel analiz aşamasında elde edilen verilerin doğrudan aktarımının yapılması nitel çalışmalar için inandırıcılık sağlama yollarından birisidir (Yıldırım ve Şimşek, 2021, s. 283). Araştırmada da yapılan her gözlem ayrıntılı olarak betimlenerek verilmiş görüşmelerde çocukların ifadeleri doküman haline getirilmiştir. Ayrıca görüşme sorularının geçerliliğinin sağlanması için çalışma gurubunda yer almayan 5 çocukla pilot uygulama yapılmıştır. Araştırmanın bu aşamasında kodlayıcı güvenilirliği de sağlanmıştır. Kodlayıcı güvenilirliği; farklı araştırmacılardan elde edilen sonuçlar arasındaki ilişki tutarlılık sağlanmasıdır (Şen ve Yıldırım, 2021, s. 220).). Araştırmada Miles ve Huberman’ın kodlayıcı güvenilirliği formülü kullanılmış [Görüş Birliği / (Görüş Birliği + Görüş Ayrılığı)] ve 0,90 güvenilirlik katsayısı elde edilmiştir (Miles ve Huberman, 2015). Kodlamalar iki araştırmacı tarafından karşılaştırılarak farklı olan kodlamalar üzerinde uzlaşmaya varılmıştır.

Bulgular

Bu bölümde okul öncesi eğitimi alan çocukların toplumsal cinsiyet algısının incelenmesi amacıyla yapılan görüşmeler ve gözlemlerden elde edilen bulgular araştırma alt amaç soruları doğrultusunda verilmiştir.

Görüşmelerden elde edilen bulgular**Okul öncesi dönem çocuklarının oyun tercihinde toplumsal cinsiyet algısı**

Tablo 3'de çocukların oyun tercihlerinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet algılarına yönelik bulgular verilmiştir.

Tablo.3. Okul öncesi dönem çocuklarının oyun tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısı

Görseller	Kız		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1. Görsel 	3	17	5	42	8	27
2. Görsel 	4	22	4	33	8	27
3. Görsel 	1	6	-	-	1	3
4. Görsel 	13	72	1	8	14	47
5. Görsel 	14	78	1	8	15	50
6. Görsel 	6	33	1	8	7	23

Tablo.3. Devamı...

Görseller	Kız		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
7. Görsel 	5	28	5	42	10	33
8. Görsel 	3	17	3	25	6	20
9. Görsel 	15	83	7	58	22	73

Tablo 3' de en çok tercih edilen görsel, %83 ile 9. görsel olarak belirlenmiştir. 9. görsel (dış mekanda oynanan bir oyun) toplumsal cinsiyet kalıp yargısını desteklemektedir. (9. görselin toplumsal cinsiyet kalıp yargısı olmasının sebebi; dış mekan oyununu temsil etmesidir. Görüşme sırasında çocuklara 9. görselin dışarıda oynanan bir sek sek oyunu olduğu ifade edildi.) Çocukların dış mekanda sek sek oyunu oynamakta olduğu bu görseli kız çocuklarının (%83) erkek çocuklarına (%58) göre daha fazla tercih ettiği görülmektedir. 9 görsel arasından en az tercih edilen görselin ise %3 ile 3. görsel olduğu tespit edilmiştir. 3. görsel (robotla oynayan kız çocuğu görseli) toplumsal cinsiyet kalıp yargısını yansıtmamaktadır. 3. görsel (robotlarla oynayan bir kız çocuğu) 30 çocuktan sadece bir kız çocuğu tarafından tercih edilmiştir.

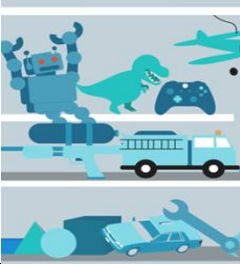

Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarındaki oyuncak tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısı

Tablo 4'de çocukların oyuncak tercihlerinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet algılarına yönelik bulgular verilmiştir.

Tablo 4. Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarındaki oyuncak tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısı

Görseller	Kız		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1. Görsel 	16	89	-	-	16	53
2. Görsel 	4	22	-	-	4	13
3. Görsel 	13	72	-	-	13	43
4. Görsel 	-	-	8	67	8	27
5. Görsel 	5	28	6	50	11	37
6. Görsel 	2	11	4	33	6	20

Tablo 4. Devamı...

7. Görsel		1	6	2	17	3	10
8. Görsel		1	6	4	33	5	17
9. Görsel		8	44	-	-	8	27

Tablo 4' te en çok tercih edilen görsel, %53 ile 1. görsel (oyuncak bebek) olarak tespit edilmiştir. 1. görseli tercih eden çocukların tamamının kız çocuğu olduğu, erkek çocukların ise tercih etmediği olduğu görülmektedir. 9 görsel arasında 30 çocuk tarafından en az tercih edilen görselin ise %10 ile 7. görsel (tamir aletleriyle oynayan kız çocuğu) olduğu saptanmıştır.

Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlardaki rol/karakter tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısı

Tablo 5'de çocukların rol/karakter tercihlerinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet algılarına yönelik bulgular verilmiştir.

Tablo 5. Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlardaki rol/karakter tercihlerinde toplumsal cinsiyet algısı

Görseller	Kız		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1. Görsel						
	10	56	2	17	12	40

Tablo 5. Devamı...

2. Görsel						
	7	39	1	8	8	27

Tablo 5' te en çok tercih edilen görselin %47 ile 6. görsel (yemek yapan ve bulaşık yıkayan bir erkek çocuğu) olduğu saptanmıştır. 6. görseli kız çocuklarının %39'ü, erkek çocuklarının ise %58'sinin tercih ettiği görülmektedir. 16 görsel arasından en az tercih edilen görselin ise %7 ile 14. görsel (hemşire erkek) olduğu saptanmıştır. 14. görseli 30 çocuktan 1 kız (%6) ve ile 1 erkek (%8) olmak üzere 2 çocuğun tercih ettiği görülmektedir.

Tablo 5' e göre erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla tercih ettiği görseller; 2 (futbol oynayan erkek çocukları) (%58), 6(yemek yapan ve bulaşık yıkayan bir erkek çocuğu) (%58), 8 (süpürme görevini yerine getiren erkek çocuk) (%50), 13 (kadın polis) (%50) ve 15 (inşaat çalışanı kadın) (%17) numaralı görsellerdir. Bu görsellerden sadece 2. görsel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır. Diğer 4 görsel (6., 8., 13. ve 15. görseller) ise toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ifade etmemektedir.

Tablo 5 incelendiğinde kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha fazla tercih ettiği görseller; 1 (doktor seti ile oynayan erkek çocuk) (%56), 3 (erkek çocuk oyuncak bebekle, kız çocuk arabayla oyun oynuyor) (%61), 4 (robotla oynayan kız çocuk) (%44), 5 (kız ve erkek çocuk arabalarla oynuyor) (%28), 7 (bulaşık yıkayan erkek çocuk) (%33), 9(bebekle ilgilenen erkek çocuk) (%39), 11 (süpürme görevini gerçekleştiren kız çocuk) (%28), 12 (erkek aşçı) (%28) numaralı görsellerdir. Bu görsellerden sadece 11. görsel toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır. Diğer 7 görsel (1., 3., 4., 5., 7., 9., ve 12. görseller) ise toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ifade etmemektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarının oyun içerisinde belirledikleri oyun kuralı tercihlerinde toplumsal cinsiyet algıları

Tablo 6'de çocukların oyun içerisinde belirledikleri oyun kuralı tercihlerinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet algılarına yönelik bulgular verilmiştir.

Tablo 6. Okul öncesi dönem çocuklarının oyun kuralı tercihlerinde toplumsal cinsiyet algıları

Görseller	Kız		Erkek		Toplam	
	f	%	f	%	f	%
1. Görsel 	5	28	6	50	11	37
2. Görsel 	13	72	6	50	19	63
3. Görsel 	4	33	6	50	10	33
4. Görsel 	11	61	2	17	13	43
5. Görsel 	8	44	3	25	11	37
6. Görsel 	5	28	2	17	7	23
7. Görsel 	7	39	7	58	14	47
8. Görsel 	6	33	3	25	9	30

Tablo 6. Devamı...

8. Görsel		7	39	6	50	13	43
9. Görsel		7	39	3	25	10	33
10. Görsel		6	33	4	33	10	33
11. Görsel		5	28	2	17	7	23
12. Görsel		5	28	3	25	8	27
13. Görsel		7	39	6	50	13	43
14. Görsel		1	6	1	8	2	7

Tablo 6. Devamı...

15. Görsel						
	2	11	2	17	4	13
16. Görsel						
	3	17	2	17	5	17

Tablo 6' te en çok tercih edilen görselin %63 ile 2. görsel (birlikte oyun oynayan erkek ve kız çocuklar) olduğu tespit edilmiştir. En az tercih edilen görsel ise 3. görsel (ayrı gruplar halinde oyun oynayan kız ve erkek çocuklar) (%33) olduğu belirlenmiştir. Bu alt boyuttaki diğer görsel olan 1. görsel (oyunlarda kızlara öncelik tanınması) toplamda %37 ile tercih edilmiştir. Tablo 6' ya göre erkek çocuklarının kız çocuklarına göre daha fazla tercih ettiği görseller; 1 (oyunlarda kızlara öncelik tanınması) (%50) ve 3 (ayrı gruplar halinde oyun oynayan kız ve erkek çocuklar) (%50) numaralı görsellerdir. Bu görsellerin her ikisi de toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını yansıtmaktadır.

Tablo 6' ya göre kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha fazla tercih ettiği görsel; 2 (birlikte oyun oynayan erkek ve kız çocuklar) (72) numaralı görseldir. Bu görsel toplumsal cinsiyet kalıp yargısını ifade etmemektedir.

Gözlem bulguları

Araştırma kapsamında gözlem bulguları sabah ve öğlen olacak şekilde iki ayrı zamanda okula gelen sınıftaki çocuklardan elde edilmiştir. Gözlemler günlük eğitim akışında yer alan ve bir saatlik bir zaman dilimi ayrılan oyun zamanında yapılmıştır. Sabah grubu 6 öğle grubu 6 olmak üzere 12 saat oyun zamanında gözlemlenmiştir. Aşağıda sabah ve öğle grubunda bulunan çocukların gözlemlerinin betimlemeleri ve betimlemelerle ortaya çıkan bulguların tabloları verilmiştir.

Öğle grubu; 14 çocuktan oluşmaktadır. 6 kız çocuk ve 8 erkek çocuk vardır. Sınıfta toplam 4 merkez var. Bunlar kitap, drama, blok ve müzik merkezleridir. Drama merkezi ve blok merkezi diğer iki merkeze göre daha geniş bir alana kurulmuş. Materyalleri de diğer iki merkeze göre sayıca daha fazla ve çeşitlidir. Kitap merkezinde 4 raflı bir dolap bulunmaktadır. Raflardan ikisi kitaplarla doldurulmuş. Müzik merkezine ise diğer merkezlere göre materyal sayısı daha az konulmuş. Drama merkezinde alışveriş materyalleri (kasa, fiş, alışveriş sepeti), plastik meyve ve sebzeler, oyuncak bebekler, plastik

mutfak gereçleri yer almaktadır. Blok merkezinde ise; bloklar, büyük ve küçük legolar, hayvan figürleri, yumuşak malzemeden yapılmış ve farklı boyutlarda bloklar yer almaktadır.

Öğle grubu gözlem bulguları

1. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde eşyalarını kapının sağında duran kişisel dolaplarına bırakıp oyun oynamaya geçti. Blok merkezinde 3 erkek çocuk oynadı. Bu çocuklar gözlem saati boyunca başka bir merkeze geçiş yapmadılar. 3 erkek çocuğu blok merkezinde; blok ve legolarla oynadılar. Legolarla araba ve robot yapımını tercih ettiler. Diğer merkezdeki çocuklara göre daha hareketli ve yüksek sesliler. Drama merkezinde 2 erkek çocuk yer aldı. Her ikisi de erkek oyuncak bebeklerle oyun oynadılar. Kalan 2 merkezde (kitap ve müzik merkezi) hiçbir çocuk oyun oynamadı. Oyun alanında ise 6 kız çocuğu ve 1 erkek çocuğu doktor seti ile oynadılar. Oyuncak renkleri pembe ve kırmızıydı. Bireysel serbest zaman etkinliği geçiren 2 erkek çocuğu vardı. Bu çocuklar masada boyama çalışması yapmayı tercih ettiler.

2. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde eşyalarını kapının sağında duran kişisel dolaplarına bırakıp oyun oynamaya geçtiler. Oyun alanında 4 kız çocuk, 1 erkek çocuk bulunmaktadır. Küçük legolarla oynamayı tercih etti. Blok merkezinde 7 erkek çocuk oyun oynadı. Drama merkezinde ise 2 kız çocuk oyuncak kız bebeklerle oynadı. Blok merkezindeki kuralları erkekler, drama merkezindeki kuralları ise kızlar belirledi. Erkekler bu gözlem saatinde blok merkezinde; blok ve legolarla daha yüksek sesli bir şekilde oyun oynarlarken aynı zamanda daha geniş bir alana yayılarak oyunlarını kurdu. Kız çocukları ise hem legolarla hem de oyuncak bebeklerle oyun oynadıkları sırada seslerini daha alçak tonda tuttu. Kız çocukları oyunlarını -hem ortak oyun alanında hem de dramatik oyun merkezinde erkek çocuklara göre daha dar alana kurdular, birbirlerine daha yakın durarak oyunlarına devam etti.

3. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde eşyalarını kapının sağında duran kişisel dolaplarına bırakıp oyun oynamaya geçtiler. Bu gözlem saatinde erkek çocukların 7'si blok merkezinde hayvan figürleri ve bloklarla oynarken diğer 1 erkek çocuk ve 5 kız çocuk drama merkezinde oyun oynadılar. Drama merkezinde evcilik materyallerini tercih ettiler. Diğer 1 kız çocuğu ise bireysel bir şekilde boyama ve kesme yapıştırma çalışması yapmayı tercih etti. Hiçbir çocuğun serbest zaman etkinliği boyunca merkez değiştirmedığı gözlemlendi.

4. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde eşyalarını kapının sağında duran kişisel dolaplarına bırakıp oyun oynamaya geçtiler. Blok merkezinde 5 erkek çocuğu bloklar ve legolarla oynadılar. Diğer 1 erkek çocuk drama merkezinde 3 kız çocukla birlikte dramatik oyun merkezi materyalleri ile oynadı. 2 erkek çocuk ise kitap merkezinde vakit geçirdiler. Daha sonra boyama çalışmasına geçiş yaptılar. 3 kız çocuk ise kesme yapıştırma çalışması yapmayı tercih ettiler.

5. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde eşyalarını kapının sağında duran kişisel dolaplarına bırakıp oyun oynamaya geçtiler. Bu gözlem saatinde erkek çocuklarının 7'si de blok merkezinde legolarla ve

bloklarla oynamayı tercih ettiler. Diğer 1 erkek çocuk ise drama merkezinde 5 kız çocukla birlikte evcilik oyunlarına dahil olmayı tercih etti. Diğer 1 kız çocuğu ise boyama çalışması yapmayı tercih etti.

6. Saat: Son gözlemde bu sınıftaki kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha fazla merkez değiştirdiği ifadesine varılabilir. Fakat bu değişimi sıklıkla yapan 7 çocuk arasından 3 kız ve 1 erkek çocuktan oluşmuş bir gruptur. Bu gruptaki erkek çocuk hiçbir gözlem saatinde diğer erkek çocuklarla oyun oynamadı. Bu gözlem saatinde 3 kız ve 1 erkek çocuktan oluşan bu grup drama merkezinde oyuncak bebeklerle oynamayı tercih ettiler. Daha sonra ise yine drama merkezinde mutfak araç gereçleri ile yemek yapma oyununa geçiş yaptılar. Diğer erkek çocuklardan 4'ü blok merkezinde lego ve bloklardan robot yapmayı tercih ettiler. Erkeklerden 3'ü kesme yapıştırma çalışmaları ile serbest zamanı değerlendirmeyi tercih ettiler. Diğer 3 kız çocuk ise kitap merkezinde vakit geçirdiler. Bu sırada kitaplarla ilgilenmenin yanı sıra sohbet ettikleri de gözlemlenmiştir.

Sabah grubu gözlem bulgular

Sınıf mevcudu 16 kişidir. 4 erkek çocuk, 12 kız çocuk vardır. Bulunan merkez sayısı 4' tür. Bu merkezler; kitap, blok, müzik ve drama şeklinde ayrılmaktadır. Diğer sınıfa göre çocukların merkezler dışında oynadıkları serbest alan ve merkezler arası genişlik daha fazladır. Kitap merkezinde 3 raflı beyaz bir kitaplık var. Rafların her biri hikaye kitapları ile doludur. Müzik merkezi kapaklı bir dolaptan oluşmaktadır. Bu dolabın içerisinde ritim aletleri yer aldığı ve diğer merkezlere göre daha az materyale sahip bir merkez olarak gözlemlendi. Drama merkezinde ise 3 raflı, uzun ve beyaz kapaksız bir dolaptan oluşmaktadır. Drama merkezinde alışveriş materyalleri (kasa, fiş, alışveriş sepeti), plastik meyve ve sebzeler, oyuncak bebekler, plastik mutfak gereçleri yer almaktadır. Blok merkezi ise 2 adet beyaz raflı ve kapaksız dolabın arasına kurulmuş. Raflar iç kısma bakacak şekilde dolaplar konumlandırılmıştır. Blok merkezinde ise; bloklar, büyük ve küçük legolar, hayvan figürleri, yumuşak malzemeden yapılmış ve farklı boyutlarda bloklar yer almaktadır.

1. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde hızlı bir şekilde eşyalarını soldaki kişisel eşya dolabına ve sağdaki askılığa düzgün bir şekilde bırakmaya gayret etti. Bu aşamayı gerçekleştirdikleri sırada erkek çocukları üzerlerindeki mont ve çantayı çıkarırken blok merkezine doğru giderek kendisinden önce gelen çocuğa oynadığı oyuna dair sorular yöneltti. Bu soru "Hangi oyunu kurdun?" oldu. Cevap veren çocuklar ise "çiftlik" yaptıklarını belirtti. 3 erkek tüm serbest oyun zamanı boyunca birlikte blok merkezinde, blok ve legolarla oynadılar. Diğer 1 erkek ise kızlarla birlikte önce drama merkezinde "alışveriş" oyununu, daha sonra orta alanda top-renk birleşimi olan bir oyuna dahil oldu. Diğer erkeklerle birlikte oynama girişiminde bulunmadı. 12 kız çocuğundan 8'i drama merkezinde kalan 4'ü ise bireysel olarak masada boyama çalışması yapmayı tercih ettiler. Drama merkezindeki çocuklar alışveriş ve yemek yapmak temelli oyunları tercih ettiler. Tercih ettikleri oyuncaklar evcilik ve aşçılık oyuncakları(materyalleri) oldu. Seçtikleri oyuncakların renkleri ise yeşil, pembe ve sarı ağırlıklıydı. 3

erkek çocuk blok merkezindeki oyunlarını kız çocuklarına göre daha geniş alana yayarak oynamayı tercih ettiler.

2. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde hızlı bir şekilde eşyalarını soldaki kişisel eşya dolabına ve sağdaki askılığa düzgün bir şekilde bırakmaya gayret ettiler. Bu gözlem saatinde sınıfta drama merkezinde “pizza dükkanı” konsepti yer almaktadır. Sınıftaki 13 çocuk drama merkezinde oynamayı tercih ettiler. 13 kişiyi, 12 kız çocuğu ve 1 erkek çocuğu oluşturmaktadır. Sınıfa gelen diğer 3 erkek çocuğu drama merkezini sınıfa girdikleri andan itibaren serbest zaman etkinliğinin son 10 dakikasına kadar tercih etmediler. Bu gözlem saatinde 3 erkek çocuğu bloklarla bilgisayar yapmayı tercih ettiler. Drama merkezinde oynayan çocuklar sırası ile ikili bir şekilde aşçı kıyafetlerini giyerek pizza yapma görevini aldılar. Bu merkezdeki kalan çocuklar ise sıraya geçerek pizza siparişlerini verdiler. Pizzalarını beklerken ise drama Merkezinin hemen yanında yer alan kitap merkezinde vakit geçirdiler. Serbest zaman etkinliğinin son 10 dakikasında ise o ana kadar blok merkezinde oynayan 3 erkek çocuğu drama merkezinde oyun oynadılar. Burada ise yemek yapan rolünde olmak istemediklerini, pizza yiyen müşteri konumunda olmak istediklerini belirterek oyun içerisindeki rollerini kendileri için bu şekilde belirlediler.

3. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde hızlı bir şekilde eşyalarını soldaki kişisel eşya dolabına ve sağdaki askılığa düzgün bir şekilde bırakmaya gayret etti. Bu gözlem saatinde 3 erkek blok merkezinde, blok ve legolarla balıklar ile ilgili (kendi söylemleri) bir oyun kurup oynadılar. Kullandıkları materyallere bloklar ve legolara ek olarak hayvan figürleri de eklendi. 8 kız drama merkezinde evcilik oynarken, 4 kız çocuğu da boyama çalışması yaptılar. Kalan 1 erkek çocuğu ise bu gözlem saati boyunca kesme yapıştırma çalışması ile ilgilendi.

4. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde hızlı bir şekilde eşyalarını soldaki kişisel eşya dolabına ve sağdaki askılığa düzgün bir şekilde bırakmaya gayret etti. Bu gözlem saatinde merkezlere ek olarak matematik merkezi sınıfta konumlandırıldı. Toplamda 10 materyali olan bu merkezde toplama, çıkarma, sayma, örüntü, geometrik şekiller, rakamlara dair farklı çeşitlerde ürün bulunmaktadır. Merkeзде vakit geçiren çocuklardaki cinsiyet sayısında yakınlık vardı. Erkeklerin hepsi merkeze ilgi gösterirken kızlarda da 6 kız çocuğunun sınıfa girer girmez merkeze ilgi gösterdiği gözlemlendi. *(Yorumsal Gözlem Notu: Bu sınıfta da kız çocuklarının farklı materyal, merkez, renk, oyuna açıklık ve girişkenliği erkek çocuklarına göre daha fazla. Erkek çocukları değişikliklere her açıdan daha geç adapte olmayı tercih ediyorlar).* Erkekler örüntü ve rakamlarla ilgili olan materyalleri seçerken kız çocukları toplama çıkarma materyallerine daha fazla ilgi gösterdiler. Toplama çıkarma materyalleri daha fazla aktiflik isteyen ürünlerken, örüntü ve rakamlar materyallerinde bu durum daha az var. Matematik merkezi dışında kız çocuklarından 3’ünün kitap merkezinde kalan 3’ünün de orta alandaki sek sek çizgisi üzerinde oyun oynadığı gözlemlendi.

5. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde hızlı bir şekilde eşyalarını soldaki kişisel eşya dolabına ve sağdaki askılığa düzgün bir şekilde bırakmaya gayret etti. Bu gözlem saatinde kız çocuklardan 5'i drama merkezinde dramatik oyun merkezi materyallerinden mutfak araç gereçleri ile oynadı. 3 erkek çocuk blok merkezinde blok ve legolarla araba taşıma oyunu oynadı. 1 erkek çocuk sınıfa girdiğinde kız çocuklarının neler yaptığını uzaktan izledi. Üzerindekileri çıkarıp, eşyalarını sağdaki kişisel dolabına bıraktıktan sonra drama merkezinde oynayan 5 kız çocuğun yanına giderek oynamaya başladı. 3 kız çocuğu boyama çalışmalarını tercih ederken kalan 4 kız çocuğu da serbest zaman etkinliği boyunca orta alanda sek sek ve top ile hareketli oyun oynamayı tercih etti. Tüm çocuklar arasında sadece drama merkezindekiler, merkez değiştirerek kitap merkezinde de vakit geçirdi.

6. Saat: Çocuklar sınıfa girdiklerinde hızlı bir şekilde eşyalarını soldaki kişisel eşya dolabına ve sağdaki askılığa düzgün bir şekilde bırakmaya gayret etti. Bu gözlem saatinde çocuklardan sınıfa ilk gelen 4 kız çocuğu oyun hamuru ile oynamayı tercih ettiler. Daha sonra sınıfa gelen 3 erkek çocuk (tüm gözlem boyunca birlikte oynayan) blok merkezine geçerek legolarla çiftlik yapmaya başladılar. 5 kız çocuğu drama merkezinden evcilik materyalleri ile oynamaya başladılar. 3 kız çocuğu ve 1 erkek çocuğu boyama çalışması yapmayı tercih ettiler. Çocuklardan sadece boyama çalışması yapan 4'ü ilgilendikleri oyunu değiştirip orta alanda top-renk eşleşmeli hareketli bir oyun oynadılar.

Oyun zaman diliminde her sınıf için yapılan altışar gözlemde çocukların sınıf içinde tercih ettiği öğrenme merkezlerinin dağılımları Tablo 6'de verilmiştir (N=30).

Tablo 7. Gözlemlerde tercih edilen öğrenme merkezleri(N=30)

Merkezler	Sabah Grubu (n=16)		Öğlen Grubu (n=14)	
	Kızlar(12)	Erkekler(4)	Kızlar(6)	Erkekler(8)
	f	f	f	f
Blok merkezi	-	19	4	33
Drama merkezi	38	6	17	6
Kitap merkezi	20	4	3	2
Müzik merkezi	-	-	-	-
Matematik merkezi	6	4	-	-

Tablo 7' de sabah grubunda kız çocuklarının en fazla tercih ettikleri (f=38) drama merkezi olmuştur. Erkek çocuklarının en fazla tercih ettikleri merkez ise (f=19) ile blok merkezidir. Sabah grubunda en az tercih edilen merkez ise çocuklar tarafından hiç seçilmeyen müzik merkezi olmuştur.

Tablo 7' de sabah grubunda olan çocukların merkez seçimine bakıldığında blok merkezi; kız çocukları tarafından 6 gözlem saatinde de hiç tercih edilmemiştir. Drama merkezi beş merkez arasından erkeklerin ikinci tercihi (f=6) olmuştur. Kitap merkezinin kız çocuklarının ikinci tercihi (f=20), erkek çocuklarının üçüncü tercihi (f=4) olduğu saptanmıştır. Müzik merkezi ise hiçbir kız ve erkek çocuk

tarafından 6 saatlik gözlem boyunca tercih edilmemiştir. Matematik merkezi ise; kız çocuklarının üçüncü tercihi (f=6), erkek çocuklarının da üçüncü tercihi (f=4) olmuştur. Tablo 7' de öğle grubunda kız çocukları en çok drama merkezini (f=17) tercih etmiştir. Erkek çocuklarının ise en çok blok merkezini (f=33) tercih ettikleri saptanmıştır. Bu grupta hem kız hem de erkek çocukları müzik merkezini hiç seçmemişlerdir. Tablo 7' de öğle grubunda olan çocukların merkez seçimine bakıldığında blok merkezinin kız çocuklarının ikinci tercihi (f=4) olduğu saptanmıştır. Drama merkezi erkeklerin ikinci tercihi (f=6) olmuştur. Kitap merkezinin kız çocuklarının da üçüncü tercihi (f=3), erkek çocuklarının da üçüncü tercihi (f=2) olduğu Tablo 7' de görülmektedir. Müzik merkezi ise hiçbir kız ve erkek çocuk tarafından 6 saatlik gözlem boyunca tercih edilmemiştir.

Yapılan gözlemler sonucunda çocukların öğrenme merkezlerinde oynadıkları oyunlarda kullanmayı tercih ettikleri materyallerin dağılımları Tablo 8' de verilmiştir.

Tablo 8. Gözlemede tercih edilen materyaller

Merkezler	Sabah Grubu		Öğlen Grubu	
	Kızlar	Erkekler	Kızlar	Erkekler
	f	f	f	f
Dramatik oyun merkezi materyalleri	22	1	5	1
Blok ve legolar	-	15	4	17
Kitap	20	1	3	2
Boyama materyalleri	8	1	-	-
Oyun hamuru	4	-	-	-
Kesme-yapıştırma materyalleri	-	1	4	3
Hayvan figürleri	-	3	-	7

Tablo 8' de materyaller, seçen çocuğun cinsiyetine bağlı olarak toplumsal cinsiyet kalıp yargısı anlamı kazanmaktadır. Buna göre *kız çocukları tercihleri için toplumsal cinsiyet kalıp yargısı ifade eden materyaller*; dramatik oyun merkezi materyalleridir. *Kız çocukları tercihleri için toplumsal cinsiyet kalıp yargısını yansıtmayan materyaller*; blok ve legolar, kitap, boyama materyalleri, oyun hamuru, kesme-yapıştırma materyalleri ve hayvan figürleridir. *Erkek çocukları tercihleri için toplumsal cinsiyet kalıp yargısı ifade eden materyaller*; blok ve legolar ile hayvan figürleridir. *Erkek çocukları tercihleri açısından toplumsal cinsiyet kalıp yargısını yansıtmayan materyaller*; dramatik oyun merkezi materyalleri, kitap, boyama materyalleri, oyun hamuru, kesme-yapıştırma materyalleridir.

Tablo 8' de sabah grubundaki kız çocuklarının 6 gözlem saati boyunca en fazla (f=22) dramatik oyun merkezi materyallerini tercih ettikleri saptanmıştır. Bu gruptaki kız çocuklarından hiçbiri blok ve legolar, kesme-yapıştırma materyalleri ve hayvan figürlerini 6 gözlem saati boyunca tercih etmemiştir. Sabah grubundaki kız çocuklarının seçimine bakıldığında en fazla tercih ettikleri materyal (dramatik oyun merkezi materyalleri) toplumsal cinsiyet kalıp yargısını yansıtmaktadır. Sabah

grubundaki erkek çocuklarının 6 gözlem saati boyunca en fazla (f=15) blok ve legoları tercih ettikleri görülmektedir. Bu gruptaki erkek çocuklarından hiçbiri oyun hamuru materyalini tercih etmemiştir. Sabah grubundaki erkek çocuklarının birinci (blok ve legolar) ve ikinci materyal (hayvan figürleri) tercihlerine bakıldığında ise; bu materyallerin erkek çocukları için toplumsal cinsiyet kalıp yargısını ifade ettiği saptanmıştır.

Tablo 8' de öğle grubundaki kız çocuklarının 6 gözlem saati boyunca en fazla dramatik oyun merkezi materyallerini (f=5) seçtiği tespit edilmiştir. Bu gruptaki kız çocuklarının boyama materyallerini ve oyun hamurunu hiç tercih etmedikleri de saptanmıştır. Öğle grubundaki kız çocuklarının en fazla tercih ettiği materyal (dramatik oyun merkezi materyalleri) kız çocukları için toplumsal cinsiyet kalıp yargısını yansıtmaktadır. Bu gruptaki kız çocuklarının ikinci tercihleri (blok ve legolar) ise kızlar için olumlu toplumsal cinsiyet algısını ifade etmektedir. Öğle grubundaki erkek çocukları 6 gözlem saati boyunca en fazla (f=17) blok ve legoları seçtikleri saptanmıştır. Bu gruptaki erkeklerin boyama materyalleri ve oyun hamurunu hiçbir gözlem saatinde tercih etmemiştir. Öğle grubundaki erkek çocuklarının birinci (blok ve legolar) ve ikinci materyal (hayvan figürleri) tercihlerine bakıldığında ise; bu materyallerin erkek çocukları için toplumsal cinsiyet kalıp yargısını ifade ettiği saptanmıştır.

Sonuç ve tartışma

Araştırmada okul öncesi eğitim alan 30 çocuğun oyunlarında toplumsal cinsiyet algısı gözlem ve görüşme yoluyla incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlar çocukların oyun, oyuncak, rol/karakter ve oyun kuralları tercihleri üzerinden tartışılmıştır. İlk olarak çocukların oyun tercihlerine bakıldığında çocukların en fazla toplumsal cinsiyet kalıp yargısını yansıtmayan 9. görseli (kız ve erkeklerin birlikte sek sek oynadığı görsel) (%73) tercih ettikleri görülmüştür. Çocukların oyun kuralları tercihlerinde de kız ve erkeklerin birlikte oynadığı oyun görselinin (2. görsel) en fazla (%63) tercih edilmiş olması, oyun seçimlerinde çoğunlukla toplumsal cinsiyet kalıp yargısına sahip olmadıklarının bir göstergesi olarak düşünülebilir.

Araştırmada çocukların toplumsal cinsiyet algıları oyuncak tercihlerine göre değerlendirildiğinde, kız çocukların en fazla tercih ettikleri oyuncakların (kızlar için dramatik oyun materyalleri) görüşme ve gözlem sonuçlarında birbiri ile örtüştüğü ve toplumsal kalıp yargısını destekler nitelikte oyuncaklar tercih ettikleri belirlenmiştir. Erkek çocuklar için de hem görüşmede hem de gözlemden en çok tercih edilen materyallerin (hayvanlar, blok ve Legolar) toplumsal cinsiyet kalıp yargısını yansıttığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Şıvgın ve Deniz' in (2015) yaptıkları çalışmada kız çocuklarının en fazla evcilik ve bez bebek oyuncaklarını; erkek çocuklarının ise araba, tamir aletleri ve robotları tercih ettikleri saptanmıştır. Yağan Güder' in 2014' te yaptığı çalışmada da kız çocuklarının genellikle mutfak seti, bebek gibi oyuncaklarla; erkek çocuklarının ise arabalar ve bloklarla oynadıklarını belirlemiştir. Yıldız ve Kayılı tarafından 2014' te yapılan okul öncesi çocuklarının oyuncak seçimlerinin farklı

değişkenler açısından incelemesi adlı araştırmada da erkek çocuklarının kız çocuklarına oranla daha fazla oranda elektronik oyuncaklar seçtiği sonucuna ulaşılırken, kız çocuklarının dramatik oyunlar oynayacağı materyalleri daha fazla oranda tercih ettikleri tespit edilmiştir. Weisgram, Dinella ve Fulcher'in (2014) çocukların oyuncak tercihleri ile ilgili yaptıkları çalışma sonucunda da kızların feminen özellikteki oyuncakları, erkeklerin ise maskülen özellikteki oyuncakları daha yoğun oranda seçtikleri görülmüştür. Yağan Güder ve Alabay tarafından 2015' te yapılan çalışmada kız çocuklarının daha çok dikiş makinesi, mutfak araç gereçleri, dramatik oyun merkezi oyuncakları, bez bebek materyallerini tercih ettiklerini saptanmıştır. İlgili araştırmaların sonuçları çocukların oyuncak seçiminde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına sahip olduğu sonucunu desteklemektedir.

Reimers, Schoeppe, Demetriou ve Knapp'in (2018) toplumsal cinsiyet rollerinin oyundaki yerine dair yaptıkları çalışmada; oyun alanlarında kız ve erkek çocuklarının oyun davranışlarını inceledikleri araştırmada rekabet içeren ve güce dayalı oyunları erkek çocuklarının kız çocuklarına kıyasla daha fazla tercih ettiği, kız çocuklarının sıralı bir şekilde oynanan oyunları ve oyun alanındaki materyallerle bir oyun kurmayı içeren etkinlikleri erkek çocuklarına göre daha fazla tercih ettikleri, kaydırak ve oyun alanı içerisinde koşma gibi hareket içeren oyunları erkek çocuklarının daha fazla tercih ettiği, salıncakta sallanmak ve kum havuzunda oynamak gibi belirli sınırları olan(koşma gibi sınırı olmayan aktivitelere göre) oyunlara daha çok yöneldikleri görülmüştür. Snow, Bundy, Tranter, Wyver, Naughton, Ragen ve Engelen'in (2019) yaptığı bir diğer çalışmada ise Avustralya' da kız çocuklarının oyun alanlarını nasıl düzenlediklerini inceledikleri araştırmada kız çocuklarının oyun alanında olmasını istedikleri materyal ve oyun arkadaşlarını kızsal olarak tanımladıkları görülmüştür. Ancak ilgili araştırmaların okul öncesi dönemden ziyade daha çok ilkokul dönemine yani son çocukluk diye adlandırılan 6-11 yaş dönemine yönelik yapıldığı görülmektedir. Ülkemizde ise çocukların oyunlarındaki toplumsal cinsiyet algısı üzerine yapılan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu bağlamda yapılan araştırmanın alan yazında ki bu boşluğu dolduracağı ve çocuklardaki toplumsal cinsiyet algısı üzerine farkındalık yaratacağı düşünülmektedir.

Araştırmada çocukların oyuncak tercihinde oyun oynamayı tercih ettikleri merkezlerin de önemli bir rolü olduğu görülmüştür. Araştırmada kız çocuklarının en fazla oyuncak bebek (%89), ikinci olarak ise mutfak araç gereçlerini (%72) tercih ettikleri saptanmıştır. Her iki oyuncakta dramatik oyun merkezi kapsamında yer almaktadır. Gözlem sonuçlarına göre de kız çocuklarının en fazla dramatik oyun merkezi materyallerini tercih ettikleri görüldüğünden kız çocuklarının sınıf içerisinde en fazla dramatik oyun merkezi tercihi yaptığı söylenebilir. Benzer şekilde Özyürek ve Kılınc'ın (2015); öğrenme merkezlerinin çocukların serbest oyun davranışları üzerine etkisini inceledikleri araştırmada erkek çocuklarının blok merkezlerini kız çocuklarının da en çok drama merkezini tercih ettikleri saptanmıştır. Yapılan bu araştırmadaki gözlem bulgularında da benzer şekilde kız çocuklarının en fazla

drama merkezini, erkek çocuklarının da blok merkezini (*gözlem verilerine göre*) tercih ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda çocukların oynamayı tercih ettikleri merkezler, onların oyuncak seçiminde de etkili görülmektedir.

Toplumsal cinsiyet algısına yönelik çocukların rol/karakter tercihi incelendiğinde çocuklarının oyunlarda en fazla yemek yapma ve bulaşık yıkama görevini tercih ettikleri tespit edilmiştir. Bu sonuçtan farklı olarak Şıvgın ve Deniz'in (2015) eğitim etkinliklerinin okul öncesi kurumuna devam eden çocuklardaki toplumsal cinsiyet algılarını nasıl etkilediğine dair yaptıkları araştırmada yemek yapma rolünün kızlara yüklendiğine ulaşılmıştır. Köseleler'in (2009) yaptığı araştırmada kız çocuklarının anneleri ile mutfakta olma ya da annesine temizlik işlerine yardım etme, erkek çocuklarının ise annelerine alışverişte yardım etme rolünü üstlendiği sonucuna ulaşılmıştır. Her iki araştırmada da toplumsal cinsiyet kalıplarını destekleyen sonuçlar elde edilirken, yapılan araştırmada erkek çocuklarının toplumsal cinsiyet kalıp rollerine daha az sahip oldukları söylenebilmektedir.

Ayrıca araştırmada kız çocuklarının en çok tercih ettiği rol/karakter tercihinin toplumsal cinsiyet kalıp yargısı içermeyen erkek çocuğun oyuncak bebekle, kız çocuğun arabayla oyun oynadığı görsel ve ikinci olarak da doktor seti ile oynayan erkek çocuk görseli olarak belirlenmiştir. Gürşimsek ve Güray'ın 2005' te yaptıkları çalışmada çocuk kitaplarında kadın karakterlere en çok öğretmenlik mesleğinin atfedildiği tespit edilmiştir. Benzer olarak Gündüz ve Şentürk' ün 2015' te yaptıkları araştırmada kadınlara en çok öğretmenlik mesleğinin yüklendiği görülmektedir. Dilek' in 2014' te yaptığı araştırmada da kadınlara en çok atfedilen mesleğin öğretmenlik olduğu saptanmıştır. Köseleler (2009) okul öncesi dönem öykü ve masal kitaplarını toplumsal cinsiyet öğeleri açısından incelediği çalışmasında öykü kitaplarında kadınlara en çok öğretmenlik mesleği atfedildiği görülmüştür. Fiziksel açıdan güç gösteren meslekler genellikle erkeklere yüklenmektedir (Karabekmez, Bulut Üner ve Özyılmaz Akamca, 2018: 67). Bu araştırmada ise kız çocuklarının literatürden farklı olarak toplumsal cinsiyet kalıp rollerine zıt bir tercih yaptıkları görülmektedir.

Son olarak araştırmada çocukların oyun kuralları tercihleri toplumsal cinsiyet algıları açısından değerlendirilmiş ve erkek çocuklarının oyun kurallarında toplumsal cinsiyet kalıp yargısını yansıtan kızlara öncelik tanındığı görseli daha fazla seçtiği ve kız çocuklarına oranla erkek çocuklarının oyun kuralları tercihinde toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına daha fazla sahip oldukları görülmüştür. Buna karşın Reimers, Schoeppe, Demetriou ve Knapp'in (2018) toplumsal cinsiyet rollerinin oyundaki yerine dair yaptıkları çalışmada ise kız çocuklarının oyun sürecinde kendi sırasını beklediği ve bir öncelik tanınmadığına dair tespitleri yer almaktadır. Araştırma sonuçlarında ortaya çıkan bu farklılıkların toplumların kalıp yargılardaki değişimlerden ve kültürel farklılıklarından kaynaklanabileceği düşünülmektedir.

Okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarında toplumsal cinsiyet algısının incelenmesinin amaçlandığı bu araştırmada Eskişehir merkezde bulunan bir bağımsız anaokulundan 5 yaş grubu belirlenen sınıflardan 30 çocuktan görüşme ve gözlem aracılığıyla veriler elde edilmiştir. Toplanan bu veriler betimsel analiz tekniği kullanılarak incelenmiş ve elde edilen sonuçlar alt amaçlar doğrultusunda düzenlenmiştir.

Araştırmanın ilk amacı olan okul öncesi dönem çocuklarının oyun seçiminde toplumsal cinsiyet algısının nasıl olduğuna bakıldığında; hem kız (%83) hem de erkek çocuklarının (%58) en çok 9. Görsel (bahçede sek sek oyunu) tercih ettiği görülmüştür. Bu görselin toplamda da %73 ile en çok seçilen görsel olduğu tespit edilmiştir. 9. görselden hemen sonra kız çocuklarının (%78) en çok 5. Görseli (oyuncak bebekle oynayan çocuk); erkek çocuklarının ise %42 ile 1. Görseli (kamyonla oynayan çocuk) ve 7. Görseli (kum havuzunda oynayan çocuklar) seçtiği görülmüştür.

Araştırmanın ikinci alt amacı olan okul öncesi dönem çocuklarının oyuncak seçiminde toplumsal cinsiyet algısının nasıl olduğuna bakıldığında en çok tercih edilen görselin %53 ile 1. Görsel(oyuncak bebek) olduğu görülmüştür. Bu görselin tamamını kız çocukları (%89) tercih etmiştir ve kızların en çok tercih ettiği görselin de 1. Görsel olduğu saptanmıştır. Erkek çocuklarının en çok tercih ettiği görselin ise; %67 ile 4. Görsel(araba türündeki oyuncaklar) olduğu görülmüştür. Erkek çocukları tarafından ikinci en çok tercih edilen görselin ise hayvan figürleri (%50) görseli olduğu tespit edilmiştir. Araştırmanın bu alt amacında gözlem verilerinden elde edilen sonuçlara göre; kız çocuklarının en fazla dramatik oyun merkezi oyuncaklarını %23 tercih ettikleri görülmüştür. Erkek çocuklarının ise en çok blok ve lego materyallerini seçtikleri tespit edilmiştir. İkinci tercih edilen materyalin ise hayvan figürleri olduğunu saptanmıştır. Bu sonuç; kız ve erkek çocuklarının kalıplaşmış olumsuz toplumsal cinsiyet algısını benimsemiş olduklarını göstermektedir. Gözlem sonuçlarında ise; erkek çocuklarının ilk olarak blok ve lego tercih ettikleri, ikinci sırada ise hayvan figürleri olduğu görülmüştür. Bu sonuç dahilinde toplumsal cinsiyet rolleri algısının oyuncak seçimine etkisi başlığı altında gözlem ve görüşme sonuçlarının birbirlerini destekleyici nitelikte olduğu da tespit edilmiştir.

Araştırmanın üçüncü alt boyutu olan okul öncesi dönem çocuklarının oyunlardaki rol/karakterde toplumsal cinsiyet algısının nasıl olduğuna bakıldığında; en çok tercih edilen görselin %47 ile 6. Görsel (yemek yapan ve bulaşık yıkayan çocuk) olduğu görülmüştür. Bu görsel erkek çocuklarının tüm görseller arasında %58 ile en fazla seçtikleri görsel olarak da tespit edilmiştir. Kız çocukların 6. Görseli seçme nedenini “Yemek yapmayı seviyorum” şeklinde açıklarken; erkek çocuklar “Evde annemle birlikte de yaparız” şeklinde açıkladılar. Bu noktada; kızların kalıplaşmış toplumsal cinsiyet rollerini benimseyip davranışlarına da yansıttıklarını, erkek çocukların ise olumlu ve eşitliğe dayalı toplumsal cinsiyet rollerini benimsedikleri ifade edilebilir. Ek olarak; gözlem bulgularında da erkek çocuklarının yemek yapma rolünü tercih ettikleri de tespit edilmiştir.

Araştırmanın dördüncü alt boyutu olan okul öncesi dönem çocuklarının oyunlarındaki kurallarda toplumsal cinsiyet algısının nasıl olduğuna bakıldığında; en çok tercih edilen görselin %63 ile 2. Görsel olduğu tespit edilmiştir. 2. Görsel; kız ve erkek çocuklarının birlikte oyun oynadıkları görseldir. Bu görseli en fazla kız çocukları tercih etmiştir. Saptanan bu veriye benzer olarak aynı alt boyutta 3. Görsel olan kız ve erkeklerin ayrı oyun oynadıkları görselin en az tercih edildiği de görülmüştür. Bu alt boyuttaki tüm görselleri erkekler eşit şekilde tercih etmiştir; her bir görsel 6 erkek çocuk tarafından tercih edilmiştir. Dördüncü alt boyut kategorisinden erkek çocuklarının en fazla tercih ettikleri görsellerin toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını ifade eden 1. ve 3. görsel olduğu tespit edilmiştir. 1. görselde kız çocuklarına oyunda öncelik tanındığı ifade edilmiştir.

Sonuç olarak okul öncesi dönem çocuk oyunlarındaki toplumsal cinsiyet rolleri genel olarak değerlendirildiğinde; çocukların dış mekan oyunlarını daha fazla tercih ettikleri saptanmıştır. Görüşmelerde çocukların tercih ettiği materyallere bakıldığında kız çocukların en fazla oyuncak bebek ve mutfak araç gereçlerini seçtikleri ve erkek çocuklarının ise araba türleri ve hayvan figürlerini seçtikleri; rol ve karakter seçiminde ise hem erkek hem de kızların yemek yapma görevini tercih ettiği görülmüştür. Gözlem sonuçlarına göre; kız çocuklarının en fazla dramatik oyun merkezi materyallerini seçtikleri, erkek çocuklarının ise en çok blokları tercih ettiği saptanmıştır. Materyal seçimi yönünden çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına yönelik ifadeleri olmasına rağmen rol ve karakter seçiminde kalıp yargıların dışında tercihte buldukları görülmüştür.

Öneriler

Yapılan bu çalışmanın sonucunda 5 yaş çocuk oyunları konusunda ebeveynlere, öğretmenlere, araştırmacılara yönelik toplumsal cinsiyet öğelerine ilişkin öneriler aşağıda sunulmuştur.

- Bu araştırmanın çalışma grubu Eskişehir ilinde bulunan 1 bağımsız anaokulundaki 30 çocuk ile sınırlıdır. Gelecekteki araştırmalarda çalışma grubunun sayısı ve okul çeşitliliği artırılarak çalışmanın kapsamının genişletilmesi önerilmektedir.
- Bu araştırma çocuklarla yapılan 15 dakikalık görüşmeler ve 6 saatlik gözlemlerle sınırlıdır. Gelecekteki araştırmalarda gözlem süresi uzatılarak ve öğretmenlerle yapılan görüşmelere de yer verilerek verilerin çeşitlenmesi önerilmektedir.
- Bu araştırmada oyuncak seçiminde kız çocuklarının en çok mutfak araç gereçleri ve dramatik oyun merkezi materyallerini seçtiği; erkek çocuklarının ise en fazla bloklar ve hayvan figürlerini tercih ettiği saptanmıştır. Bu sonuçlar toplumsal cinsiyet kalıp yargılarını destekler nitelikte olduğu için ebeveyn ve öğretmenlere hem ev hem de sınıf içi oyuncak seçimine dair eğitici seminerler verilmesi önerilmektedir.

- Bu konu kapsamında yapılacak çalışmaların nicel araştırma türü temel alınarak yapılması önerilmektedir.

Bilgi

Bu araştırma Uluslararası Sınırsız Eğitim ve Araştırmalar Sempozyumunda (2022) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

Kaynakça

- Aksoy, P. & Baran, G. (2017). Annelerin cinsiyet rollerine ilişkin özellikleri ile çocukların oyuncak tercihleri ve oynadıkları oyun türleri arasındaki ilişki üzerine bir çalışma. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 102-136.
- Alesina, A., Giuliano, P., & Nunn, N. (2013). On the Origins of Gender Roles: Women and the Plough. *The Quarterly Journal of Economics*, 128(2), 469–530.
- Arıkan, D. & Karaca, E. (2004). Annelerin oyuncak seçimi ile ilgili bilgi ve uygulamaları, *Uluslar Arası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1, 1-9.
- Aydın, A. (2016). *Eğitim psikolojisi* (14.baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bahtiyar Karaçıl, S. (2020). *Okul öncesi öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet algılarının çeşitli faktörlere göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Samsun 19 Mayıs Üniversitesi.
- Bayramoğlu, L. (2015). *Okulöncesi dönem çocuklarının cinsiyet rollerine ilişkin algılarının incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. KKTC Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Bozer, C. (2021). *Okul öncesi dönem çocuklarının toplumsal cinsiyet algılarında medyanın rolüne ilişkin ebeveynlerinin ve öğretmenlerinin bakış açılarının incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Çukurova Üniversitesi.
- Bulut Üner, A.N., Ellez, A.M., Karabekmez, S., Özyılmaz Akamca, G., & Yıldırım, R.G., (2018). Okul öncesi dönemde mesleklere ilişkin toplumsal cinsiyet algısı. *GEFAT/GUJGEF*, 38(2), 469-513
- Chen, E. S. L. & Rao, N. (2011). Gender socialization in Chinese kindergartens: teachers' contributions. *Sex roles*, 64(1), 103-116.
- Clark, S. & Paechter, C. (2007). 'Why can't girls play football?' Gender dynamics and the playground. *Sport, education and society*, 12(3), 261-276.
- Çatalcalı Soyer, A. (2009). Okul öncesi dönem çocuk hikaye kitapları: Stereotipler ve kimlikler. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1, 13-27.

- Çete, E. (2021). *36-72 aylık okul öncesi eğitim alan çocukların anne ve babaya yüklediği toplumsal cinsiyet kalıp yargılarının belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Okan Üniversitesi.
- Dilek, A. (2014). 4-6 yaş çocuk öykülerindeki kadın kahramanların mesleki analizi. *Journal of Qafqaz University- Philology And Pedagogy*, 2, 94-102.
- Gray, P. (2017). What exactly is play, and why is it such a powerful vehicle for learning?. *Topics in Language Disorders*, 37(3), 217–228.
- Gündüz Şentürk, S. (2015). *Okul dönem çocukları için basılan resimli öykü kitaplarının toplumsal cinsiyete ilişkin kalıp yargılar yönünden incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ege Üniversitesi.
- Gürşimşek, I. & Günay, V. D. (2005). Çocuk kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin işlenişinde kullanılan dilsel ve dil dışı göstergelerin değerlendirilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 53-63.
- Ekşi, E. (2017). *Okul öncesi dönem çocuklarının cinsiyet özelliklerine ilişkin kalıp yargılarının bazı değişkenler açısından incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Ertan Biret, T. (2002). *Çağdaş Türk çocuk yazınında toplumsal cinsiyet olgusu* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Halim, M. L. D., Ruble, D. N., Tamis-LeMonda, C. S., Shrout, P. E., & Amodio, D. M. (2017). Gender attitudes in early childhood: behavioral consequences and cognitive antecedents. *Child development*, 88(3), 882-899.
- İmançer, D. (2004). Sosyal psikolojik açıdan stereotip kavramının dil ve metin analizinde kullanımı. *Selçuk İletişim*, 3(3), 128-142.
- Kaçar, E. (2019). *48-72 aylık çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Kocabaş, Z. (2018). *Okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden çocukların oyun davranışları ile çocukların problem davranışları ve akademik benlik saygıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Konür, E. (2021). *Çocuk edebiyatındaki toplumsal cinsiyet kod ve öğretilerinin eğitime yansımaları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.

- Köseler, F. (2009). *Okul Öncesi Öykü Ve Masal Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet Olgusu* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Lahi, N. (2021). *Okul öncesi döneme yönelik çizgi filmlerde yer alan toplumsal cinsiyet eşitliğine ait göstergelerin incelenmesi (TRT Çocuk Kanalı Örneği)* [Yayımlanmamış yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Lie, M. (2002). Science as father? Sex and gender in the age of reproductive technologies. *European Journal of Women's Studies*, 9(4), 381-399.
- Menekşe, F.M.(2019). *3-6 yaş arası okul öncesi çocukların oyuncak tercihleri ve cinsiyet kalıp yargıları ile ebeveynlerinin toplumsal cinsiyet algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Ticaret Üniversitesi.
- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (2015). *Nitel veri analizi* (S. Akbaba Altun & A. Ersoy, Çev. Ed.). Ankara: Pegem Akademi.
- Özdoyran, G. (2020). Judith butler ya da lacancı psikanaliz: Medya etkileri ve toplumsal cinsiyet tartışmaları. *Selçuk İletişim*, 13(2), 1025-1054.
- Özkar, M. (2020). *Toplumsal cinsiyet rollerinin okul öncesi çocuklara çizgi filmlerde yansıtılması: Türk yapımı çizgi filmlerin göstergebilimsel açıdan incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Özyürek, A., & Kılınç, N. (2015). Okul öncesi eğitim kurumlarındaki öğrenme merkezlerinin çocukların serbest oyun davranışları üzerine etkisi. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 125-138.
- Plotnik, R. (2007). *Psikolojiye giriş*. (Çev. Geniş, T.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Eserin orijinali 1986'da yayımlandı).
- Reimers, A. K., Schoeppe, S., Demetriou, Y., & Knapp, G. (2018). Physical activity and outdoor play of children in public playgrounds—do gender and social environment matter? *International journal of environmental research and public health*, 15(7), 1356.
- Robson, C. (2017). *Bilimsel araştırma yöntemleri: gerçek dünya araştırması*. (Çev. Çinkır, Ş ve Demirkasımoğlu, N.). Ankara: Anı Yayıncılık. (Eserin orijinali 2015' te yayımlandı).
- Sapsağlam, Ö. (2018). Okul öncesi dönem çocuklarının değişen oyun tercihleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 19(1), 1122-1135.

- Seitz, M., Lenhart, J., ve Rbsam, N. (2020). The effects of gendered information in stories on preschool children's development of gender stereotypes. *British Journal of Developmental Psychology*, 38(3), 363–390.
- Ŗıvıın, N. (2015). *Cinsiyet rolleri eğitim etkinliklerinin anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına etkisinin incelenmesi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Ŗıvıın, N. & Deniz, . (2017). Cinsiyet rolleri eğitim etkinliklerinin anasınıfına devam eden 60-72 aylık çocukların toplumsal cinsiyet kalıp yargılarına etkisi. *Journal of International Social Research*, 10(50), 589-600.
- Ŗen, S. & Yıldıırım, İ. (Ed.). (2021). *Eğitimde Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademi Yayınları.
- Snow, D., Bundy, A., Tranter, P., Wyver, S., Naughton, G., Ragen, J., & Engelen, L. (2019). Girls' perspectives on the ideal school playground experience: An exploratory study of four Australian primary schools. *Children's geographies*, 17(2), 148-161.
- Swindells, D. & Stagnitti, K. (2006). Pretend play and parents' view of social competence: the construct validity of the child-initiated pretend play assessment. *Australian occupational therapy journal*, 53(4), 314-324.
- Topal, . (2012). *Toplumsal cinsiyetin inşası: 7-12 yaş grubu inşası*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Ulutař, A. (2011). Okul ncesi dönemde drama ve oyunun nemi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (6), 232-242.
- Vargel Pehlivan, P. (2017). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: Bir literatür taraması. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(31). 497-521.
- Yağan Güder, S. & Güler Yıldız, T. (2016). Okul ncesi dönemdeki çocukların toplumsal cinsiyet algılarında ailenin rolü. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31 (2), 424-446.
- Yıldıırım, A. & Ŗimřek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. Baskı). Ankara: Seękin Yayıncılık.